

In memoriam W. H. Gravestein (1906-1989), met een bibliografie

J. P. DUFFELS & J. H. WOUDESTRA

Op 4 november 1989 overleed, 83 jaar oud, Willem Hendrik Gravestein, vele jaren de nesor van de studie van de Nederlandse wantsen en cicaden fauna.

Hij werd geboren op 21 september 1906 te Surabaya, Indonesië. Na het doorlopen van de lagere school in het voormalige Nederlands Indië, volgde hij de middelbare schoolopleiding in Nederland aan de "Tweede 5-jarige HBS" te Amsterdam. Op zijn éérentwintigste voltooide Gravestein zijn tandartsopleiding aan de Universiteit van Utrecht, en kort daarna trouwde hij en begon een particuliere praktijk in Amsterdam, die hij meer dan 50 jaar heeft uitgeoefend, in combinatie met een functie als tandarts bij de Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst van Amsterdam.

Willem Gravestein was van jongsafaan gefascineerd door de grote diversiteit in de natuur. Collectioneur bij uitstek, bezat hij een herbarium, een grote schelpenverzameling en een kollektie insekten van verschillende orden. Zijn grote kollektie postzegels van dieren en planten was systematisch gerangschikt en werd steeds volgens de nieuwste klassificatie bijgewerkt. Sedert hij in 1940 begon met het verzamelen van wantsen, en later ook van cicaden, heeft hij zich op de studie van deze insekten geconcentreerd. Voor de fauna van Nederland en de omliggende gebieden heeft Gravestein het werk van A. Reclaire en D. MacGillivray voortgezet.

Blijkens de vergaderingsverslagen van de Nederlandse Entomologische Vereniging, heeft Gravestein in de periode van 1950 tot 1970 vele nieuwe soorten voor de Nederlandse fauna gemeld. In de vijftiger jaren bracht hij samen met zijn familie regelmatig de zomervakanties door op Terschelling, waar hij vanuit

Willem Hendrik Gravestein, augustus 1982

het biologisch station uit "vangen" ging. Bij het zoeken naar de vaak zeer gastheerspecifieke wantsen en cicaden kwam zijn kennis van de Nederlandse flora goed van pas. Gravestein heeft veel contact gehad met René Cobben, later hoogleraar Diertaxonomie aan de Landbouwniversiteit, Wageningen. De naamlijst van de in Nederland voorkomende cicaden (1976) is in overleg met hem tot stand gekomen.

Gravestein's belangstelling voor de Europese wantsen en cicaden ontwikkelde zich in de zestiger jaren tijdens reizen naar de Oostelijke Pyreneeën, Portugal en Majorca, en geduren-

de latere reizen naar andere landen. Het beeld van hem aan het zonnige strand van Spanje, wroetend en peuterend aan de wortels van planten op zoek naar wantsen en cicaden, zal ons altijd blijven. Hoe opgetogen hij was over de vondst van een fraaie wants met gouden eieren op de rug (*Phyllomorpha laciniata*), die hij "engeltje" noemde, en zo nonchalant als hij kon zijn over een gewone soort die "wel leuk voor de vindplaats was".

De lijst van publikaties, die in dit artikel is opgenomen, laat zien dat Gravestein geen enkele nieuwe soort zelf beschreven heeft. Hoewel hij op zijn excursies vele onbeschreven soorten heeft verzameld, en deze ook regelmatig in het materiaal van anderen aantroef, heeft hij het beschrijven van nieuwe taxa steeds overgelaten aan diegenen die in zijn ogen specialisten waren. Voor de wantsen had hij in de zeventiger jaren contact met Dr. Eduard Wagner te Hamburg, terwijl hij voor de determinatie van cicaden een vriendschappelijke relatie onderhield met Dr. Wilhelm Wagner eveneens te Hamburg. In latere jaren werden veel cicaden gestuurd naar Dr. Jiri Dlabola te Praag, die in diverse groepen maar vooral in de Issidae, veel nieuwe soorten uit de Amsterdamse kollektie beschreven heeft.

Gravestein heeft zich altijd zeer verbonden gevoeld met het Instituut voor Taxonomische Zoölogie (Zoölogisch Museum), Amsterdam, waarvan hij sedert 1971 honorair medewerker was. Toen hij nog full-time praktijk hield als tandarts, maakte hij een middag in de week vrij om in de kollektie van het museum te werken. Na zijn pensionering bij de Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst, werkte hij twee dagen per week in de Amsterdamse kollektie, sedert 1981 samen met J. H. Woudstra. In al die jaren heeft hij een zeer groot aandeel gehad in de determinatie en de rangschikking van de Nederlandse en Palaearctische Heteroptera en Homoptera. Enkele jaren geleden heeft hij zijn hele kollektie aan het Instituut voor Taxonomische Zoölogie geschonken. Door zijn eigen verzamelactiviteiten en het stimuleren van anderen tot het verzamelen van wantsen en cicaden heeft Gravestein in belangrijke mate bijgedragen aan het tot stand komen

van de omvangrijke kollektie Nederlandse en Palaearctische Homoptera en Heteroptera van dit instituut. Vriendelijk maar dwingend verzocht hij familieleden, vrienden en patiënten om op buitenlandse reizen wantsen en cicaden te verzamelen. Met onbedwingbare nieuwsgierigheid en aanstekelijk enthousiasme inspecteerde hij dan later de buit van de succesvolle verzamelaar.

Wim Gravestein, "Haas" voor veel van zijn vrienden, was door zijn vriendelijkheid, humor en kennis van insecten zeer populair in de kring van de Nederlandse Entomologische Vereniging, waarvan hij reeds in 1941 lid werd. Hij bezocht doorgaans de landelijke vergaderingen van de vereniging en was een vaste bezoeker van de bijeenkomsten van de afdeling Noord-Holland en Utrecht. Hij heeft veel gedetermineerd, voor iedereen, ook grotere kollekties afkomstig van oecologisch onderzoek werden met een opgewekte voortvarendheid op naam gebracht. Vele leden van de Nederlandse Entomologische Vereniging zullen zich herinneren dat ze met de hulp van Gravestein de eerste verkenningen op het gebied van de entomologie, of in de studie van de wantsen en cicaden, gedaan hebben. Hij stond direct klaar voor iedereen. Wanneer verzoeken van zijn kant niet onmiddellijk gehonoreerd werden, begreep hij dat vaak niet.

Vele vrijetijds- en beroepsbiologen waren vaste bezoekers van de Rubensstraat. Vooral op werkdagen na afloop van de particuliere praktijk en op zondagmorgen was het huis van Wim en Atie een trepunt voor vrienden en bekenden.

Na het overlijden van zijn tweede vrouw, Atie Gravestein-Raaff, op 14 juni 1981 is Wim Gravestein wel iets van zijn elan kwijtgeraakt; de zorg waarmee zij hem dertig jaar lang omringd heeft, kon hij niet missen. Voor familie en vrienden was het niet altijd mogelijk om hem de aandacht te geven waar hij om vroeg. Toen hij de laatste jaren van zijn leven tengevolge van lichamelijke klachten nog maar weinig buitenshuis kwam en niet meer in staat was om op het museum te werken, was hij blij met bezoek. Gesprekken over excursies en interessante vangsten bleven favoriet. Een dierbare vriend van velen is overleden.

Bibliografie van W. H. Gravestein

- 1942 Demonstratie van eenige Hemiptera Heteroptera. Verslag en wetenschappelijke mededeelingen van de vijf-en-zeventigste wintervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 85: xxiii.
- 1942 Nederlandsche Coleoptera en Hemiptera. Verslag en wetenschappelijke mededeelingen van de zeven-en-negentigste zomervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 85: lviii–lix.
- 1943 Eurygaster maurus L. en testudinarius Geoffr. Variatie en verspreiding in Nederland. – *Ent. Ber., Amst.* 11: 54–55.
- 1943 Eurydema oleraceum L. Verzamelde gegevens omtrent ontwikkeling en voorkomen der in Nederland aangetroffen aberraties. – *Ent. Ber., Amst.* 11: 55–56.
- 1943 Onderscheiding en verbreiding van Phytocoris varipes Boh. en Ph. insignis Reut. – *Ent. Ber., Amst.* 11: 94–95.
- 1943 Merkwaardig winterverblijf van een Chrysomelide. Verslag van de vierde herfstvergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 86: ix.
- 1943 Hemiptera Heteroptera. Verslag en wetenschappelijke mededeelingen van de acht-en-negentigste zomervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 86: lxx.
- 1943 Nieuwe zeldzame Hemiptera Heteroptera. Verslag van de vierde herfstvergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 86: viii–ix.
- 1944 Demonstratie van eenige Nederlandsche Psylliden. Verslag van de zeven-en-zeventigste wintervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 87: xii–xiii.
- 1944 Over enige Nederlandsche Psylliden. – *Ent. Ber., Amst.* 11: 182–184.
- 1945 Description of two new aberrations of Hemiptera. – *Tijdschr. Ent.* 88: 122.
- 1948 A new aberration of Cicindela maritima Latr. (Cicind.: Coleoptera). – *Ent. Ber., Amst.* 12: 260.
- 1949 Hemiptera Heteroptera: Vier nieuwe soorten voor onze fauna en een soort die sedert 1888 niet meer in ons land gevonden werd. Verslag en wetenschappelijke mededeelingen van de tachtigste wintervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 91: xxiii–xxv.
- 1949 Notes on the occurrence of Trioza nigricornis Frst. (Hem. Hom. Psyllidae) in the Netherlands. – *Ent. Ber., Amst.* 12: 437–439.
- 1951 Over verscheidene voor Nederland nieuwe soorten wantsen (Hemipt. Heteropt.). Verslag en wetenschappelijke mededeelingen van de twee-en-tachtigste wintervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 94: v–vii.
- 1951 Een nieuwe wants en een nieuwe Psyllide voor onze fauna. Verslag en wetenschappelijke mededeelingen van de honderdvierde zomervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 93: xx–xxi.
- 1951 Hemiptera-Heteroptera: Nog éénmaal Lygus; een laatste beschouwing over de "pratensis-groep" (Ondergeslacht Exolygus E. Wagner). Verslag en wetenschappelijke mededeelingen van de honderdvijfde zomervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 94: xxxvii–xxxix.
- 1951 Over Graphosoma italicum (Muell.) – *Ent. Ber., Amst.* 13: 252–253.
- 1952 Oecologische beschouwingen, mede omtrent enige Corixiden, naar aanleiding van een verhandeling hierover door T. T. Macan. Verslag en wetenschappelijke mededeelingen van de buitengewone vergadering en van de drie-en-tachtigste wintervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 95: xxxix–xli.
- 1952 Negen nieuwe wantsen voor de Nederlandse fauna (Hem. Heteropt.). Verslag en wetenschappelijke mededeelingen van de vierentachtigste wintervergadering der Nederlandsche Entomologische Vereeniging. – *Tijdschr. Ent.* 95: cxiv–cxviii.
- 1953 Boekbespreking: Wagner, E., 1952. Blindwanzen oder Miriden. Tierwelt Deutschlands 41. – *Ent. Ber., Amst.* 14: 239.
- 1953 Faunistische mededeelingen over Cicaden 1. – *Ent. Ber., Amst.* 14: 280–281.
- 1955 Boekbespreking: Stichel, W., Illustrierte Bestimmungstabellen der Wanzen. II. Europa – *Ent. Ber., Amst.* 15: 512–513.
- 1955 Oecologische gegevens omtrent Nabis boops Schioedte (Hemiptera Heteroptera). – *Ent. Ber., Amst.* 15: 395–397.
- 1955 Jong, C. de & W. H. Gravestein. Een interessante ceropide: Haematoloma dorsata (Germ.) (Rhynchota; Homoptera). – *Ent. Ber., Amst.* 15: 325–330.
- 1956 Boekbespreking: Stichel, W., Illustrierte Bestimmungstabellen der Wanzen. II, Europa. – *Ent. Ber., Amst.* 16: 6.
- 1956 Nabis pseudoferus Remane faunae nova species (Hemiptera Heteroptera); met een proeve van de determinatie-mogelijkheden der Reduviolus-groep (Fam. Nabidae). – *Ent. Ber., Amst.* 16: 151–154.
- 1958 Cobben, R. H. & W. H. Gravestein. 95 cicaden nieuw voor de Nederlandse fauna (Hom. Auchenorrhyncha). – *Ent. Ber., Amst.* 18: 122–124.
- 1959 Boekbespreking: Stichel, W., Illustrierte Bestimmungstabellen der Wanzen. II, Europa. – *Ent. Ber., Amst.* 19: 111.
- 1959 Piesma salsolae (Beck, 1867) faunae nova species (Hemipt., Heteropt.). – *Ent. Ber., Amst.* 19: 200–201.
- 1960 Een op Terschelling waargenomen merkwaardige overgang van waardplant door de schildwants Chlorochroa juniperina L. – *Levende Nat.* 63: 85–88.
- 1963 Calocoris schmidtii Fieb., een nieuwe wants voor ons land (Hem. Het.). – *Ent. Ber., Amst.* 23: 231.

- 1965 New faunistic records on Homoptera-Auchenorrhyncha from the Netherlands North Sea Island Terschelling. Festgabe für Wilhelm Wagner zum 70. Geburtstag. - *Zool. Beitr., N.F.* 11: 102-111.
- 1969 Twaalf nieuwe Hemiptera Heteroptera voor de fauna van Mallorca. - *Ent. Ber., Amst.* 29: 156-158.
- 1974 Het leven van waterwantsen en de tegenwoordige vervuiling. - *Natura* 71: 90-92.
- 1976 Naamlijst van de in Nederland voorkomende cicaden (Homoptera, Auchenorrhyncha). - *Ent. Ber., Amst.* 36: 51-57.
- 1978 Hemiptera Heteroptera new to the Balears, in particular to the Island of Mallorca. - *Ent. Ber., Amst.* 38: 37-39.
- 1979 Boekbespreking: Smit, F. G. A. M., 1978. Insects on stamps - a cross-referenced checklist. - *Ent. Ber., Amst.* 39: 3.